

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010; Tālr.: 67686768; Fakss: 67244074; E-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2014.gada 7. janvārī Nr. 1-5/3

**Ārlietu ministrijas
Valsts sekretāram
A.Pildegovičam**
Kr.Valdemāra ielā 3
Rīgā – LV - 1395

*Par papildu informācijas sniegšanu
ANO Cilvēktiesību komitejai*

Atbildot uz Jūsu 2013.gada 28.novembra vēstuli informēju, ka saskaņā ar Tiesībsarga likuma 15.panta pirmo daļu tiesībsargs reizi gadā sniedz Saeimai un Valsts prezidentam ziņojumu par Tiesībsarga biroja darbu. Ziņojumos ir atspoguļota vispusīga informācija par attiecīgajā laika periodā konstatētajiem pārkāpumiem un sniegtajām rekomendācijām. Objektīvai informācijai nosūtu izvilkumu no gada pārskatiem pilsonisko un politisko tiesību jomā, laika posmā no 2009.gada līdz 2012. gadam (skat. pielikumā). Tā kā 2013.gada ziņojums vēl nav sagatavots, tad sniedzu pārskatu par 2013.gadā paveikto pilsonisko un politisko tēmu kontekstā.

Tiesības uz taisnīgu tiesu

Salīdzinot ar 2012.gadu, iesniegumu skaits nav pieaudzis. Iedzīvotāji vēl arvien turpina informēt tiesībsargu gan par kriminālprocesa, gan civilprocesa ietvaros, viņuprāt, netaisnīgiem tiesas nolēmumiem un tiesībsargs šādās situācijās turpina skaidrot un norādīt uz tiesas nolēmumu pārsūdzības mehānismu. Tāpat no iesniegumiem izriet dažādi aspekti, kas skar personas tiesības uz pieeju tiesai, tiesvedības saprātīgus termiņus, pierādījumu izvērtēšanu, nolēmuma pamatotību un sprieduma izpildi.

2013.gada 29.jūlijā tiesībsargs informēja Saeimu, Tieslietu padomi, tieslietu ministru, Augstākās tiesas priekšsēdētāju un Tiesu administrācijas direktoru par pirmajā pusgadā identificētajām problēmām, īpaši aktualizējot jautājumu par saprātīgu termiņu neievērošanu, kā arī ilgstošu tiesas sēžu nenozīmēšanu konkrētās tiesās.

Indivīdam garantēto tiesību uz taisnīgu tiesu aspektā vēlos norādīt uz tādu valsts mērogā novērotu problēmu, kā pilno tiesas spriedumu sastādīšanas novilcināšana, nepamatoti, dažkārt vairākkārtīgi, pagarinot to sastādīšanas termiņu. Pamatā pēdējo trīs gadu laikā birojā iesniegumi tiek saņemti no tiesājamām personām un viņu aizstāvjiem par sprieduma sastādīšanas novilcināšanu krimināllietās, tomēr jāatzīmē, ka līdzīga problēma ir konstatēta arī civillietās.

2011.gada beigās Tiesībsarga birojā vērsās vairākas personas, norādot uz trūkumiem Kriminālprocesa likuma 530.pantā, kas vēsturiskajā redakcijā noteica, ka tiesa var sagatavot saīsinātas formas spriedumu krimināllietā, un pilnu spriedumu sagatavot 14 dienu laikā, paziņojot tā pieejamības datumu. Minētā panta trešā daļa noteica, ka attaisnojošu iemeslu dēļ, ja pilns tiesas nolēmums nav sastādīts noteiktajā laikā, tiesnesis paziņo prokuroram, apsūdzētajam, cietušajam, aizstāvim un pārstāvim, kad būs pieejams pilns tiesas nolēmums. Regulējums neparedzēja maksimālo termiņu vai reižu skaitu pilna sprieduma sastādīšanai, kā arī nekonkretizēja attaisnojošo apstākļu uzskaitījumu, kad būtu pieļaujams pagarināt pilna sprieduma sastādīšanu. 2011.gada 8.decembrī birojs vērsās Tieslietu ministrijā ar lūgumu izvērtēt konstatēto problēmu un rast iespēju veikt grozījumus normatīvajā regulējumā, jo ilgstoša vilcināšanās ar motivēta tiesas nolēmuma sastādīšanu un izsniegšanu tiesājamajiem var ietekmēt kopējo lietas izskatīšanas termiņu un līdz ar to arī lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā; atstāj tiesājamo tiesiskās nenoteiktības stāvoklī, kas nav pieļaujams no tiesību uz taisnīgu tiesu viedokļa; var aizskart apsūdzēto tiesības uz brīvību.

2012.gada martā Tiesībsarga birojā tika saņemta Tieslietu ministrijas atbilde, kurā tika apstiprināta nepieciešamība veikt grozījumus Kriminālprocesa likuma 510.pantā un 530.pantā. 2012.gada maijā Saeimā tika pieņemti grozījumi Kriminālprocesa likuma 530.panta trešajā daļā, nosakot, ka tiesas pilna sprieduma sastādīšanas termiņu var pagarināt tikai vienreiz, ja lietas apjoma, juridiskās sarežģītības vai citu objektīvu apstākļu dēļ pilns tiesas nolēmums nav sastādīts noteiktajā laikā. Minētā redakcija ir uzlabojusi situāciju, lai gan jāatzīmē, ka jebkurā gadījumā panta redakcijā ir saskatāmi trūkumi. Viens no tiem ir nefiksēts, maksimālais pilnā sprieduma sastādīšanas termiņš. Tiesībsargs vērsa arī uz šo aspektu Saeimas uzmanību, bet priekšlikums tika noraidīts.

Arī 2013.gadā birojs turpināja saņemt līdzīga rakstura sūdzības. Piemēram, trīs pārbaudes lietās, tiesībsargs konstatējis, ka tiesa nav ievērojusi Kriminālprocesa likuma 530.panta trešajā daļā noteikto kārtību, kas pieļauj pilna tiesas nolēmuma sastādīšanu atlikt tikai vienu reizi. Papildu norādīts, ka veids, kādā konkrētajās lietās vairākkārt tika pagarināts pilna nolēmuma pieejamības datums pārkāpj tiesiskās noteiktības principu un ka šāda prakse nav savienojama ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 6.pantā garantētajām tiesībām uz taisnīgu tiesu.

2013.gadā tika saņemti iesniegumi arī par pilno tiesas spriedumu sastādīšanas novilcināšanu apelācijas instances tiesā. Paredzēts iesniegt tieslietu ministram priekšlikumus veikt grozījumus Kriminālprocesa likuma 568.pantā, jo arī apelācijas instances tiesas novilcina pilno tiesas spriedumu sastādīšanu, vairākkārt, bez termiņa limita, pagarinot pilno spriedumu sastādīšanas datumu, tādējādi, kavējot lietu tālāko virzību kasācijas instancei un secīgi skarot apsūdzētajiem garantētās tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgos termiņos. Par motivēto spriedumu izsniegšanas novilcināšanu civillietās pamatā iedzīvotāji ir sūdzējušies mutisko konsultāciju laikā, un par šāda veida pārkāpumu pastāvēšanu esam pārliecinājušies arī praksē, sazinoties ar tiesu kancelejām.

Atkārtoti vēlos vērst uzmanību, ka tiesu administratīvā darba organizācijas sarežģījumi nedrīkst transformēties indivīdam garantēto tiesību uz taisnīgu tiesu aizskārumā. Ja nav konstatējamā iepriekš minētā rakstura problēmas, bet nolaidība vai darba organizēšanas problēmas saskatāmas tiesnešu darbā, šie gadījumi ir kritiski jāizvērtē tiesnešu disciplinārās kolēģijas līmenī.

Par VSAC ziņojumu un monitoringiem

2013.gada februārī Saeimai un Labklājības ministrijai tika nosūtīts ziņojums¹ par sistēmiskiem trūkumiem valsts sociālās aprūpes centros (VSAC), kurā ietverti secinājumi par vairāku gadu garumā konstatēto, kā arī ieteikumi trūkumu novēršanai.

1) Kā būtiskākais tika norādīts sabiedrībā balstītu jeb alternatīvo sociālās aprūpes pakalpojumu trūkums, kuru nepieciešamību nozares ministrija dažādos politikas plānošanas dokumentos iekļāvusi jau kopš 1997.gada, kad kā vieni no svarīgākajiem virzieniem, lai nodrošinātu sociālās aprūpes pakalpojumu attīstību, tika noteikti finansēšanas principa „nauda seko klientam” ieviešana un sociālās palīdzības pakalpojumu nodošana pašvaldībām. Tomēr joprojām VSAC tiek finansēti tikai no valsts budžeta, nav ieviesti augstāk minētie finansēšanas principi un alternatīvie sociālās aprūpes pakalpojumi ir ļoti mazattīstīti. Pašlaik Latvijas Republikā sociālo pakalpojumu nodrošinājums neatbilst personu ar garīga rakstura traucējumiem vajadzībām, sabiedrībā balstītie alternatīvie pakalpojumi ir pieejami nelielam cilvēku skaitam. Rezultātā daudzos gadījumos personas ar garīga rakstura traucējumiem ir spiestas izvēlēties aprūpi ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas iestādēs. Daudzi VSAC klienti vēlētos un arī spētu dzīvot sabiedrībā, ja viņiem būtu nodrošināts atbalsts dzīves vietā. Tomēr vairums apmeklēto VSAC ir paplašinājušies un deinstitucionalizācijas centieni ir bijuši ierobežoti, vai arī tādu nav bijis vispār.

2) Attiecībā uz apstākļiem, kādos atrodas VSAC iemītnieki, tika sniegtas šādas būtiskākās rekomendācijas:

- 2.1. Nodrošināt klientiem nepieciešamos apstākļus, lai tie varētu saturīgi pavadīt laiku, kā arī iespēju atbilstoši katra funkcionālajam stāvoklim apgūt nepieciešamās sadzīves un pašaprūpes iemaņas, nodrošināt aktivitātes, ņemot vērā viņu prasmes un spējas.
- 2.2. Nodrošināt VSAC dzīvojošajiem klientiem lielāku dzīvojamo platību, kā arī katrā istabā izmitināt iespējami mazu klientu skaitu.
- 2.3. Nodrošināt VSAC ierīkoto izolācijas telpu atbilstību visām nepieciešamajām higiēnas prasībām, tai skaitā paredzot klientiem tualetes pieejamību jebkurā brīdī.

3) Saistībā ar tiesību uz brīvību ierobežojumu, tika ieteikts:

- 3.1. Pārskatīt to personu statusu, kas VSAC iestājās būdami rīcības nespējīgi un kuru vietā piekrišanu pakalpojums saņemšanai ir sniedzis aizgādnis.
- 3.2. VSAC līgumus ar klientiem sastādīt vienkāršākā valodā, izvairoties no sarežģītas juridiskās terminoloģijas vai arī kā pielikumu līgumam pievienot tā tulkojumu vieglajā valodā.
- 3.3. Mainīt praksi, kad klientiem tiek ierobežota un pat liegta brīvība īslaicīgi atstāt VSAC teritoriju. Gadījumos, ja pastāv objektīvi iemesli liegt klientiem šādu brīvību, būtu nepieciešams pārskatīt VSAC klientu tiesisko statusu.

4) Pieaicinot kvalificētu psihiatri L.Jorenu, pārbaudes vizīšu ietvaros tika vērtēta arī veselības aprūpes pieejamība VSAC klientiem un tās kvalitāte. Konstatēts, ka liela daļa klientu saņem ievērojamas zāļu devas, bieži sastopama vienlaicīga daudzu medikamentu lietošana, turklāt, vairumā gadījumu alternatīvas aprūpes metodes tiek aizstātas ar medikamentiem. Klienti vienlaicīgi saņem vairākus medikamentus un augstās devās. Daudziem klientiem, kas saņem

¹ Latvijas Republikas tiesībsarga ziņojums par Valsts sociālās aprūpes centriem pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem, pieejams: http://www.tiesibsargs.lv/files/zinojums_par_vsac_-_kopsavilkums_gala.pdf

šādas medikamentu kombinācijas, tās nav atbilstošas viņiem noteikto traucējumu ārstēšanas vadlīnijām. Tika secināts, ka daudzos gadījumos medikamenti tiek nozīmēti, lai kontrolētu VSAC klientu uzvedību. Tika konstatēts, ka vajadzību pēc šādiem līdzekļiem varētu lielā mērā samazināt, ja VSAC varētu piedāvāt klientiem viņu vajadzībām atbilstošas nodarbības un aprūpi. Tas nozīmē, ka pašreiz VSAC klienti daudzos gadījumos saņem tik lielas zāļu devas un tiek izolēti tikai tāpēc, ka trūkst mērķtiecīgu nodarbību un pilnvērtīga rehabilitācijas procesa. Ziņojumā norādīts, ka vairākiem klientiem, kas mēdz zāles nenorīt un noslēpt, medikamenti tiek „iemānīti” šķīdinātā veidā. Šāda prakse liecina, ka vairāki klienti saņem ārstniecību pret savu gribu, kas savukārt ir nelikumīgi. Tikai ar tiesas lēmumu var veikt ārstniecību bez personas piekrišanas un arī tikai psihoneiroloģiskajā slimnīcā.

Tika ieteikts nodrošināt, lai no klientiem, cik iespējams, tiktu saņemta informācija par piekrišanu ārstniecības procesam, kas viņiem tiek piedāvāta, saņemot pakalpojumus VSAC. Nodrošināt, lai klientiem, kuriem tiek piemērota regulāra ārstēšana, tiktu sastādīti individuāli ārstēšanas plāni, kā arī pārskatīt VSAC statusu, jo faktiski tajos atrodas liels skaits klientu ar garīgās veselības traucējumiem un to, ka praktiski jau tagad VSAC nodarbojas ar veselības aprūpes pakalpojumu nodrošināšanu. Turklāt, būtu jānodrošina arī atsevišķa slimības vēstures ieviešana katram klientam.

Labklājības ministrija pēc saņemtā ziņojuma atzina, ka daļu no konstatētajiem trūkumiem iespējams novērst dažu mēnešu laikā, tomēr būtiskiem uzlabojumiem ir nepieciešams ilgāks laika periods un finanšu ieguldījumi, kā arī nepieciešama sistēmiska Labklājības un Veselības ministrijas sadarbība un valdības atbalsts kopumā. Tiesībsarga biroja komanda arī 2013.gadā turpināja vizīti VSAC, lai konstatētu, vai tiek ņemtas vērā izteiktās rekomendācijas, konstatējot, ka attiecībā uz atsevišķiem jautājumiem situācija pēc ziņojuma uzlabojās. (Piemēram, klienti, kuri lieto zāles Leponeks tiek veiktas asins analīzes).

Reaģējot uz tiesībsarga ziņojumā norādīto par pārkāpumiem VSAC veselības aprūpes jomā, Labklājības ministre I.Viņķele 2013.gada 28.februārī iesniegumā Veselības inspekcijai (turpmāk – VI) lūdza veikt pārbaudes VSAC, lai noskaidrotu, vai ārstniecības personas ir pamatoti noteikušas ārstniecības kursu VSAC klientiem un ir regulāri sekojušas pacientu veselības stāvokļa izmaiņām un attiecīgi koriģējušas zāļu lietošanu, vai nozīmējot ārstniecības kursu, nav vērojamas ķīmiskās ierobežošanas pazīmes.

VI eksperti gandrīz katrā no apmeklētajām filiālēm konstatēja virkni pārkāpumu, taču VI nolēma atteikties uzsākt administratīvā pārkāpuma lietvedību. Lai pārbaudītu, vai šāda rīcība nav pretrunā ar valsts pienākumu nodrošināt efektīvi veiktu veselības aprūpes kontroli, Tiesībsarga biroja komanda pārbaudes vizītēs atsevišķos VSAC, kurus bija apmeklējusi arī VI ekspertu komisija, pievērsa īpašu uzmanību tieši psihiatru darbam, kā rezultātā atkārtoti konstatēja virkni pārkāpumu psihiatru darbībā, par ko atsevišķā ziņojumā tika informēta VM un VI, lūdzot izvērtēt konkrētu psihiatru rīcības tiesiskumu un sniegto pakalpojumu kvalitāti.

No tiesībām uz veselību izriet valsts pienākums veikt pasākumus, kas nepieciešami cilvēku veselības aizsargāšanai, tostarp nodrošināt, ka valstī tiek efektīvi veikta veselības aprūpes kvalitātes kontrole. Apzinoties, ka liela daļa VSAC klientu veselības stāvokļa dēļ nespēj aizsargāt savas tiesības, uzskatu, ka atbildīgajām amatpersonām, kuru rīcībā nonāk informācija par ārstniecības personu neprofesionālu rīcību, nekavējoties jāreaģē, tikai tādā veidā varēs izskaust ārstniecības personu bezatbildīgo rīcību un pasargāt mazaizsargāto personu grupu no cilvēktiesību pārkāpumiem.

Ieslodzīto personu tiesību ievērošana

Ieslodzīto personu tiesību ievērošanā 2013.gadā īpaša uzmanība tika pievērta ar brīvības atņemšanu notiesāto individuālā riska izvērtējuma un resocializācijas plāna izstrādei. 2012.gada Latvijas Soduzpildes kodeksā stājās spēkā grozījumi, kas būtiski maina soda izpildes mērķus, virzienus, uzdevumus un saturu, kā arī izmantojamās līdzekļus šo mērķu sasniegšanai. Grozījumu mērķis bija ieviest resocializācijas mehānismu, tādējādi padarot soda izpildi efektīvāku. Veicot vizītes uz ieslodzījuma vietām, konstatētas būtiskas nepilnības, piemēram, riska un vajadzību izvērtējumi notiek ļoti lēni un formāli, jo pašreiz strādājošo psihologu skaits nav atbilstošs un kvalitātes prasības attiecībā uz kompetencēm nav iespējams izpildīt.

Par konstatētajām nepilnībām tika informētas atbildīgajās institūcijās, kas **pilnībā atzīst individuālā riska izvērtējuma un resocializācijas plāna izstrādes problemātiku ieslodzījuma vietās**. Arī turpmāk, veicot pārbaudes vizītes ieslodzījuma vietās, individuālā riska izvērtējumiem un resocializācijas plāniem tiks pievērsta pastiprināta uzmanība.

Policijas darbs

Joprojām tiek saņemti personu iesniegumi par sadzīves apstākļiem Valsts policijas īslaicīgās aizturēšanas vietās (Jēkabpils, Ogres, Aizkraukles, Cēsu, Valmieras, Kuldīgas (slēgta), Madonas ĪAV). Tāpat tiek saņemti personu iesniegumi par policijas amatpersonu rīcību vai pieņemtajiem lēmumiem administratīvā pārkāpuma lietas vai kriminālprocesa ietvaros. Piemēram, vairākas personas ir vērsušās Tiesībsarga birojā norādot, ka neraugoties uz 2013.gada 25.marta Satversmes tiesas spriedumā norādīto, transporta līdzekļa īpašniekam, kas nav pārkāpuma izdarītājs, nav tiesības apstrīdēt spēkā stājušos lēmumu administratīvā pārkāpuma lietā par tehniskiem līdzekļiem fiksētu braukšanas ātruma pārkāpumu (foto radaru lietās).

Tāpat Tiesībsarga birojā tiek saņemti personu un zvērinātu advokātu (aizstāvju) iesniegumi, ar procesa virzītāju, kā arī uzraugoša prokurora rīcību un lēmumiem kriminālprocesa pirmstiesas izmeklēšanas laikā. Piemēram, tiek norādīts, ka pirmstiesas izmeklēšanas laikā personām nav pieejami tulki vai aizstāvji. Vairākos iesniegumos personas norāda uz Kriminālprocesā izveidotā tiesību aizsardzības mehānisma neefektivitāti. Proti, informē, ka prokuratūrā neizvērtē personu sūdzības ar pietiekamu rūpību vai arī sniedz formālas atbildes.

Arī 2013.gadā Tiesībsarga birojā tika saņemti personu iesniegumi par policijas lēmumiem atteikt ierosināt kriminālprocesu gadījumos, kad īpašnieks iekļūst personas mājoklī pret viņas gribu vai apejot likumā noteikto kārtību (pagājušā gada konferences tēma). Piemēram, īpašnieces pārstāvis vairākkārt mēģina iekļūt izīrētajā dzīvoklī. Vairākkārt tiek izsaukti policijas darbinieki. Tomēr neseko efektīva policijas rīcība un kādā no reizēm īpašnieka pārstāvim īrnieka prombūtnes laikā izdodas iekļūt dzīvoklī un liegt īrniekam pieeju tam. Kriminālprocess par patvarību tika uzsākts mēnesi pēc pirmā iekļūšanas mēģinājuma.

D.Čalovska lieta (tiesības uz brīvību un spīdzināšanas aizliegums)

2013.gada 12.martā Tiesībsarga birojā tika saņemts Denisa Čalovska aizstāves zvērinātas advokātes Iļonas Bulgakovas iesniegums par iespējamiem būtiskiem cilvēktiesību pārkāpumiem D.Čalovska aizturēšanas un kratīšanas laikā, kā arī par iespējamu Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 3.panta pārkāpumu gadījumā, ja tiks pieņemts

lēmums par D.Čalovska izdošanu Amerikas Savienotajām Valstīm (ASV) sakarā ar, iespējams, pastrādātiem kibernoziegumiem ASV jurisdikcijā.

Izpētot saņemto informāciju, tika secināts, ka D.Čalovksa izdošanas gadījumā ASV pastāv pamatota iespēja, ka šīs personas izdošanas fakts var radīt tai neatgriezenisku personas pamattiesību pārkāpumu. Līdz ar to vēl pirms pārbaudes lietas pabeigšanas tiesībsargs uzskatīja par nepieciešamu vērst Ministru kabineta uzmanību uz turpmāk minētajiem apsvērumiem. Latvijas Republikas Satversmes 98.pants ļauj piemērot izņēmumu un izdot Latvijas Republikas pilsoni citai valstij starptautiskajos līgumos paredzētajos gadījumos tikai tad, ja ir pietiekams pamats uzskatīt, ka izdošanas valstī Latvijas Republikas pilsonim tiks nodrošināts ne mazāks cilvēktiesību aizsardzības līmenis, kā tas noteikts Satversmē. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir noteikusi, ka valstīm ir pienākums neizdot personu, ka pastāv pamatotas šaubas, ka šī persona saņēmējvalstī var tikt pakļauta necilvēcīgai vai pazemojošai rīcībai vai sodam. Līdz ar to valstij ir pienākums izslēgt jebkādas pamatotas šaubas, ka izdodamās personas pamattiesības izdošanas gadījumā varētu tikt pārkāptas. Ja valsts neizpilda šo procesuālo pienākumu, tas var būt pamats ne tikai Satversmes 98.panta pārkāpumam, bet var radīt arī citu Latvijas Republikai saistošu starptautisku līgumu, piemēram, ANO Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas, pārkāpumu.

Latvijas valsts atbildīgās institūcijas: Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūra un Latvijas Republikas Augstākā tiesa, atzīstot par pieļaujamu un tiesisku personas izdošanu, balstījušās tikai uz Latvijas Republikas Valdības un Amerikas Savienoto Valstu valdības līgumu par izdošanu. Ne Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras 2012. gada 20.decembra lēmumā par D. Čalovska izdošanas pieļaujamību, ne LR Augstākās tiesas krimināllietu tiesu palātas 2013. gada 31. janvāra lēmumā, ar kuru tas atzīts par tiesisku, nav izpildīts procesuālais pienākums izvērtēt izdošanas pieļaujamības lēmuma atbilstību Satversmes 98.pantam un Latvijas Republikai saistošajiem starptautiskajiem cilvēktiesību līgumiem. Latvijas Republikas atbildīgās institūcijas nav izvērtējušas pēc būtības, vai Amerikas Savienotajās Valstīs Latvijas Republikas pilsonim tiks nodrošinātas Satversmē paredzētās cilvēktiesību garantijas, kādas attiecināmas uz visiem kriminālprocesa un soda izciešanas posmiem – kriminālvajāšanu, iztiesāšanu un soda izciešanu. Pirms personas izdošanas kriminālvajāšanai citā valstī ir jāveic visu kriminālprocesā un soda izciešanas procesā iesaistīto garantiju izvērtējums, ieskaitot, tiesības uz taisnīgu tiesu, necilvēcīgas un pazemojošas apiešanās aizliegumu un tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību, tomēr ne Ģenerālprokuratūra, ne Augstākā tiesa to nav darījušas. Minētās iestādes nav arī vērtējušas, vai tiesību uz taisnīgu tiesu un citu cilvēktiesību garantiju saturs ASV tiesību sistēmā ir atbilstošs Satversmē noteiktajam cilvēktiesību aizsardzības ietvaram.

Tiesībsarga likuma 13.panta 12.punktā ir noteiktas tiesībsarga tiesības piedalīties ar padomdevēja tiesībām Ministru kabineta sēdēs. Ņemot vērā šīs tiesības, tiesībsargs lūdza Ministru prezidentu, izvērtējot jautājumu par D.Čalovska izdošanu ASV, ņemt vērā iepriekš norādītos apsvērumus. (2013.gada 12.aprīļa vēstule Nr.6-4/59).

2013.gada 6.augustā Ministru kabinets pieņēma lēmumu par D.Čalovska izdošanas ASV pieļaujamību. Eiropas Cilvēktiesību tiesā pieņemts D.Čalovska pieteikums pret Latvijas Republiku par iespējamiem Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 3. un 5.panta pārkāpumiem. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir pieņēmusi pieteikumu, vienlaikus nosakot pagaidu aizsardzību – aizliegumu izdot D.Čalovski ASV. 2013.gada oktobrī

D.Čalovskis tika atbrīvots no apcietinājuma, jo ir zudis pamats turpmākai apcietinājuma piemērošanai.

Diskriminācijas aizliegums

Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 26.panta ievērošanas uzraudzībā laika periodā no 2009.gada līdz 2013.gadam īpaša uzmanība pievērsta diskriminācijas mazināšanai pret mazākumtautībām:

Pēc informācijas saņemšanas no romu kopienas, ka finansējums romu projektiem netiek attiecīgi izlietots, 2012.gadā veikta izpēte par Eiropas Savienības finanšu instrumentu un valsts budžeta līdzekļu izlietojumu romu integrācijai. Galvenais secinājums: būtiskākajās jomās- diskriminācijas mazināšanā, izglītības un nodarbinātības veicināšanā, veselības aprūpes pieejamībā un mājokļa nodrošināšanā- nav veikti nepieciešamie pasākumi romu atstumtības novēršanai².

2013.gada 28.februārī, veicot monitoringu Ventspils pašvaldībā, tiesībsargs konstatēja, ka Ventspils vakara vidusskolā joprojām darbojas romu etniskās klases³, tāpat tika saņemta informācija, ka romu etniskās klases ir izveidotas arī Kuldīgas pamatskolā⁴. Izpētot situāciju, tiesībsargs secināja, ka romu izglītošana atsevišķās klasēs nav efektīva⁵ un rada grūtības romu tautības pārstāvjiem izglītības turpināšanai vidusskolās, augstskolās, kā arī iekļauties darba tirgū. Minēto norāda arī tiesībsarga izveidotās romu Konsultatīvās padomes pārstāvji. „Fakts, ka romu bērni mācās atsevišķās klasēs no pārējiem bērniem, nav pieļaujams, jo bērni tādējādi tiek iedalīti pēc etniskā principa, līdz ar to nenotiek pilnvērtīga komunikācija, sadarbības veidošana no mazotnes ar citu tautību un kultūru”. Lai novērstu romu atstumtību un segregāciju izglītības procesā, tiesībsargs vērsās pie izglītības iestādēm un attiecīgajām pašvaldībām un norādīja uz konkrētiem pasākumiem, kas ir darāmi, lai mazinātu romu tautības izglītojamo atstumtību, segregāciju atsevišķās klasēs un vienlaicīgi nodrošinātu mazākumtautības kultūras vērtību saglabāšanu. „Apmācības nodarbības par romu vai citas mazākumtautības valodu, kultūru veicamas papildus vispārizglītojošajai programmai, vispārizglītojošās programmas ietvaros nenodalot romu tautības pārstāvjus atsevišķās klasēs. Papildu nodarbības par romu valodu, kultūru, vēsturi pēc vispārizglītojošās programmas apguves multikulturālās klasēs romu tautības pārstāvjiem nodrošinātu gan romu tautības vecāku atbalstu, gan romu bērnu intereses būt iekļautiem sabiedrībā un saglabāt zināšanas par savas tautas unikalitāti”. Šis princips attiecināms ne tikai uz izglītības nodrošināšanu romu tautības pārstāvjiem, bet arī uz citām mazākumtautībām⁶. Kuldīgas pašvaldībā romu etniskās klases tika likvidētas.

² <http://www.tiesibsargs.lv/atzinumi-modulis/par-eiropas-savienibas-finansu-instrumentu-un-valsts-budzeta-lidzeklu-izlietojumu-romu-integracijai/>

³ Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību (turpmāk – ECRI) 2012.gada ziņojumam par Latviju pievienotajā Valdības viedoklī 107.punktā norādīts: „Latvija norāda, ka Latvijā nepastāv atsevišķas romu klases, tomēr dažās skolās ir integrētās klases, kur romu bērni mācās kopā ar citas nacionālās izcelsmes bērniem”. (ECRI ziņojums par Latviju (ceturtais posms) pieņemts 2011.gada 9.decembrī, publicēts 2012.gada 21.februārī <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/latvia/LVA-CbC-IV-2012-003-LVA.pdf> Pielikums: Valdības viedoklis Šis pielikums neietilpst ECRI analizē un priekšlikumos par situāciju Latvijā. ECRI, pamatojoties uz valsti pa valstij procedūru, ziņojuma pirmā projekta tapšanas gaitā iesaistījās konfidenciālā dialogā ar Latvijas varas iestādēm. Daļu no varas iestāžu komentāriem ECRI ir ņēmusi vērā un iestrādājusi šī ziņojuma gala versijā (kurā, ja nav norādīts citādi, ņemti vērā tikai notikumi līdz 2011.gada 22.jūnijam, kad tika izskatīts ziņojuma pirmais projekts).

⁴ Saskaņā ar Kuldīgas novada pašvaldības mājas lapā pieejamo informāciju, Kuldīgas novada dome 2011. gada 30.jūnijā pieņēmusi lēmumu no 2011/2012.mācību gada atvērt Kuldīgas pamatskolā romu etniskās klases no 1. līdz 6. klasei, realizējot pamatizglītības pirmā posma programmu, mācību priekšmetu un stundu plānā paredzot iespēju atsevišķus mācību priekšmetus apgūt bilingvāli.

⁵ Izglītības iniciatīvu centra 2011.gada pētījumā „Romu tiesības uz izglītību”⁵⁰⁰: īstenošanas situācija Latvijā” konstatēts, ka „pēc romu klašu pabeigšanas bērni nav gatavi jaunai sociālai videi, un viņu mācību rezultāti ir zemāki par pārējo bērnu rezultātiem. Turklāt Ventspils vakarā vidusskolā mācības romu bērniem atsevišķās klasēs ir līdz pat septītajai klasei. Tādējādi šie bērni vēl vairāk tiek atdalīti no pārējās sabiedrības un nesaņem līdzvērtīgi kvalitatīvu izglītību”.

⁶ <http://www.tiesibsargs.lv/sakumlapa/tiesibsargs-aicina-ventspils-pilsetas-domi-likvidet-romu-segregaciju-skolas/>

Lai pārbaudītu faktisko situāciju izglītības jomā ne tikai pret romiem, bet pret visām mazākumtautībām 2013.gadā tika veikts monitorings izglītības iestādēs, kur ir liels mazākumtautību īpatsvars. Monitoringa ietvaros Tiesībsarga biroja darbinieki apmeklēja 49 skolas, kurās tiek realizētas mazākumtautību izglītības programmas: Rīgā (33), Jūrmalā (2), Jelgavā (2), Rēzeknē (4), Daugavpilī (4), Liepājā (4). Atbildes uz strukturētās intervijas jautājumiem sniedza 49 izglītības iestāžu vadītāji. Tiesībsarga biroja darbinieki novēroja mācību stundas (kopā 215 mācību stundas, 6., 9. un 12.klases) un uzdeva jautājumus skolotājiem par bilingvālās izglītības kontroli, atbildes uz anketas jautājumiem sniedza 3272 skolēni⁷. Novērota cēloņsakarība starp skolas administrācijas, skolotāju nostāju par izglītības kvalitāti, valsts valodas nepieciešamību un bērnu zināšanu līmeni. Skolās, kur skolas vadībai ir stingra nostāja par normatīvo aktu ievērošanu, mācību priekšmets tika pasniegts atbilstoši programmā noteiktajam un netika konstatēti gadījumi, ka skolotāji nezina valsts valodu. Bērnu vislabāko interešu nodrošināšana. Pamatprincips, kuru ir svarīgi ne tikai deklarēt normatīvajos aktos, bet arī ņemt vērā pie regulējuma izstrādes, piemērot ikdienā, darbā ar bērniem, nodrošinot bērniem gan iespēju apgūt attiecīgo etnisko kultūru, gan iegūt kvalitatīvu, bezmaksas izglītību un vēlāk konkurētspēju darba tirgū. Izglītības sistēmai ir jābūt cieši sasaistītai ar vajadzībām darba tirgū, lai, pabeidzot izglītības iestādi, cilvēkam būtu nepieciešamās zināšanas un prasmes, tostarp valsts valodas prasme, kas dod labumu visiem, kuri dzīvo Latvijas teritorijā.

Aktīvi iesaistoties cilvēktiesību problēmu diskusijās starptautiskajā līmenī, Latvijas Republikas tiesībsargs novēroja, ka atsevišķu nevalstisko organizāciju darbības rezultātā starptautiskajām organizācijām ir radīts neprecīzs priekšstats par nepilsoņu cilvēktiesību ievērošanu Latvijas Republikā. Konfrontēšana nacionālā un starptautiskā līmenī ir risks sabiedrības šķelšanai un nesaskaņām starp dažādu sabiedrības grupu pārstāvjiem Latvijā, ko savlaicīgi nav novērsušas Latvijas Republikas atbildīgās amatpersonas. Latvijas Republikas tiesībsargs saskaņā ar savu mandātu paust neatkarīgu, objektīvu viedokli par cilvēktiesību ievērošanu Latvijā, starptautiskajām organizācijām Apvienoto Nāciju Organizācijai, Eiropas Drošības un sadarbības organizācijai, Eiropas ombudam, Eiropas Parlamentam, Eiropas Padomes Augstajam komisāram cilvēktiesību jautājumos norādījis uz tiesībsarga konstatēto nepilsoņu tiesību ievērošanas jomā Latvijas Republikā⁸.

Tiesībsarga pieteikumi Satversmes tiesai

- 2010.gada 4.jūnija pieteikums „Par Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 7.panta piektās daļas 1.punkts vārdu „kuras augstums nepārsniedz 1,2 metrus” un Pārejas noteikumu 1.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 95. un 1.pantam”. 2010.gada 20.decembra spriedumā Satversmes tiesas atzina Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma 7. panta piektās daļas 1. punkta vārdus un skaitli „ar sienu, kuras augstums nepārsniedz 1,2 metrus” par neatbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 95. pantam. Aizturēto personu turēšanas kārtības likuma pārejas noteikumu 1. punktu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 95. pantam un spēku zaudējušu no 2012. gada 1. janvāra.
- 2011.gada 12.maija pieteikums „Par Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībnieku un Černobiļas atomelektrostacijas avārijas rezultātā cietušo

⁷ <http://www.tiesibsargs.lv/sakumlapa/tiesibsarga-2013.gada-konferences-materiali>

⁸ http://www.tiesibsargs.lv/files/content/vestules/EDSO_TS_vestule_2013_dec_LV.pdf

personu sociālās aizsardzības likuma pārejas noteikumu 1.punktu atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1.un 91.pantam”. 2012. gada 1. martā Satversmes tiesa pieņēma lēmumu par tiesvedības izbeigšanu. Savā lēmumā Satversmes tiesa norādīja, ka Černobiļas likums neregulē vecuma pensijas pārrēķināšanas kārtību personām, kurām invaliditātes pensijas vietā, sasniedzot noteiktu vecumu, tiek piešķirta vecuma pensija, un nenosaka tiesību ierobežojumus šai personu grupai, bet iespējamais pamattiesību ierobežojums tām personām, kurām invaliditātes pensijas vietā piešķirta vecuma pensija, varētu izrietēt no likuma „Par valsts pensijām”. Tas nozīmē, ka jautājums par vecuma pensijas aprēķināšanas kārtības maiņu personām, kuras invaliditātes pensijas vietā saņem vecuma pensiju, ir likumdevēja kompetencē. Satversmes tiesa skaidri un nepārprotami savā lēmumā vienlaikus norādījusi, ka Saeimai, saņemot tiesībsarga priekšlikumus par nepieciešamību izdarīt grozījumus normatīvajos tiesību aktos, šādi grozījumi ir jāizvērtē pēc būtības vai arī jāsniedz argumentēts viedoklis, kādēļ tas netiek darīts.

- 2012.gada 29.maija pieteikums „Par Ceļu satiksmes likuma 43⁶.panta otrās daļas atbilstību Satversmes 91.pantam, trešās un piektās daļas atbilstību Satversmes 1. un 92.pantam, septītās un astotās daļas atbilstību Satversmes 92.pantam”. 2013.gada 28.marta spriedumā Nr.2012-15-01 Satversmes tiesa nolēma:
 1. Atzīt Ceļu satiksmes likuma 43.⁶ pantu, ciktāl tas neparedz tiesības apstrīdēt un pārsūdzēt protokolu-lēmumu mehāniskā transportlīdzekļa īpašniekam (turētājam), kurš nav bijis transportlīdzekļa vadītājs brīdī, kad izdarīts pārkāpums, kas fiksēts ar tehniskiem līdzekļiem (fotoiekārtām vai videoiekārtām), neapturot transportlīdzekli, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam un spēkā neesošu no 2013. gada 1. oktobra, ja likumdevējs līdz minētajam datumam nav pilnveidojis tiesību aktos paredzēto regulējumu atbilstoši šajā spriedumā norādītajam.
 2. Atzīt Ceļu satiksmes likuma 43.6 pantu, ciktāl tas nosaka ceļu satiksmes pārkāpumu fiksēšanu ar tehniskiem līdzekļiem (fotoiekārtām vai videoiekārtām), neapturot transportlīdzekli, kā arī soda piemērošanas un izpildes regulējumu, pārējā daļā par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam.
 3. Noteikt, ka līdz brīdim, kad būs novērsti minētie tiesiskā regulējuma trūkumi, šā sprieduma nolēmumu daļas 1. punktā minētajām personām Latvijas Republikas Satversmes 92. pantā paredzētās pamattiesības nodrošināmas, dodot tām tādas pašas tiesības apstrīdēt un pārsūdzēt protokolu-lēmumu, kādas paredzētas transportlīdzekļa vadītājam, kurš ar tehniskiem līdzekļiem (fotoiekārtām vai videoiekārtām), neapturot transportlīdzekli, fiksēta pārkāpuma izdarīšanas brīdī vadījis transportlīdzekli.
- 2013.gada 3.septembra pieteikums „Par Robežsardzes likuma 49.panta pirmās daļas vārdu "apvienoties arodbiedrībās "atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 102.pantam un 108.panta otrajam teikumam”. 2013.gada 1.oktobrī Satversmes tiesa ierosināja lietu.

Tiesībsargs birojā saņemto iesniegumu skaits 2009. – 2013.gadam.

2009.gads – 1986
2010.gads – 1359
2011.gads – 2246
2012.gads – 2633
2013. gads – 2563

Tiesībsarga budžets

Tiesībsarga biroja izdevumu izmaiņas no 2009. līdz 2016. gadam

Euro

Ministrija (cita centrālā valsts iestāde)	2009.g. (izpilde)	2010.g. (izpilde)	2011.g. (izpilde)	2012.g. (izpilde)	2013.g. plāns	2014.g. projekts	2015.g. progn.	2016.g. progn.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Kopējie budžeta izdevumi, t.sk.:	1 286 002	794 355	813 597	1 007 911	998 079	1 157 884	1 107 380	1 089 812
valsts pamatfunkciju īstenošana	1 286 002	794 355	813 597	993 320	969 938	1 090 559	1 078 047	1 089 812
Eiropas Savienības politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finansu palīdzības līdzfinansēto un finansēto projektu un pasākumu īstenošana	x	x	x	14 591	28 141	67 325	29 333	x
Vidējais amata vietu skaits	41	39	39	42	42	44	44	44

Lai gan Tiesībsarga biroja budžeta samazināšana šobrīd ir apturēta, Latvijas Republikas valdība nav ievērojusi Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību starpposma rekomendāciju par budžeta palielināšanu Tiesībsarga birojam. 2013. gadā Tiesībsarga biroja budžets netika palielināts, savukārt 2014. gadā plānotais palielinājums nav pietiekamā apmērā. Tiesībsargs vairākkārt⁹ informējis gan Ministru prezidentu, gan Finanšu ministriju par nepietiekamu finansējumu Tiesībsarga likumā noteikto funkciju izpildei. Šāds viedoklis ir iekļauts arī Ministru kabineta protokolā¹⁰.

2013. gada sākumā Tiesībsarga birojs izvērtēja un aktualizēja papildu nepieciešamā finansējuma apjomu un, jauno politikas iniciatīvu ietvaros, sagatavoja pieteikumu administratīvās kapacitātes stiprināšanas pasākumiem pieprasot pilnvērtīgai un efektīvai valsts funkciju izpildei 2014. gadam papildu 230 938 euro (162 304 LVL), bet turpmākajos gados 223 066 euro (156 772 LVL) nemainīgā līmenī. No tā Ministru kabinets atbalstījis finansējumu administratīvās kapacitātes stiprināšanas pasākumiem 92 169 euro (64 777 LVL) apmērā.

Tiesībsargs savu viedokli par to, ka Tiesībsarga birojam nav pietiekamu līdzekļu un cilvēkresursu paudis gan Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas, gan Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas sēdē, gan priekšlikumus par papildu resursu nepieciešamību Tiesībsarga likumā noteikto funkciju īstenošanai iesniedzis valsts budžeta likumprojekta izskatīšanai Saeimā otrajā lasījumā, taču priekšlikumi nav atbalstīti. Tiesībsarga biroja rakstveida viedoklis par biroja budžeta projektu pievienots likumprojekta „Par valsts budžetu 2014.gadam” paskaidrojumiem¹¹.

⁹ Tiesībsarga biroja 25.08.2011. vēstule Nr.1-5/183; 12.03.2012. vēstule Nr.3-22/17; 06.02.2013.vēstule Nr.3-22/06; 30.05.2013.vēstule Nr.3-22/18; 13.09.2013. vēstule Nr. 3-22/26; 20.09.2013. vēstule Nr. 3-22/27

¹⁰ 13.08.2013. MK sēdes prot. Nr. 44 171.§ 9.punkts

¹¹http://www.fm.gov.lv/lv/sadalas/valsts_budzets/budzeta_paskaidrojumi/2014__gads__projekts_/

Akreditācijas process Starptautiskajā nacionālo cilvēktiesību ievērošanas un aizsardzības institūciju koordinējošā komitejā

Tiesībsarga biroja kapacitātes un resursu trūkuma dēļ akreditācijas pieteikuma anketa un cita nepieciešamā dokumentācija tiek gatavota paralēli ikdienas darbam. Tiesībsarga birojs plāno visu akreditācijai nepieciešamo dokumentāciju iesniegt šī gada laikā.

Pielikumā : tiesībsarga gada pārskatu izvilkums uz 110 lp.

Tiesībsargs

J.Jansons

Piļāne 67201401
Luste
Bērziņa